

NORGES HØYESTERETT

Den 21. august 2018 ble det av Høyesteretts ankeutvalg bestående av dommerne Matningsdal, Indreberg og Bergh i

HR-2018-1560-U, (sak nr. 18-102411SIV-HRET), sivil sak, anke over dom:

A (advokat Frode Sulland)

mot

B (advokat Astrid Røkeberg)

avsagt slik

D O M :

- (1) Saken gjelder anke over lagmannsrettens avgjørelse av sivile krav i straffesak, der den som er dømt til å betale oppreisningserstatning, men som ble frifunnet for straff, er psykisk utviklingshemmet og var mindreårig på handlingstiden.
- (2) Ved Kongsberg og Eiker tingretts dom 4. september 2017 ble A, født 00.00.1986, domfelt for overtredelse av straffeloven (1902) § 195 første ledd første og andre straffalternativ, jf. § 206, og straffeloven (1902) § 192 første ledd bokstav a og andre ledd bokstav a, jf. § 206. Dømfellelsen gjaldt seksuelle overgrep i perioden mellom 8. januar 2002 og våren 2004, mot hans fostersøster B, født 00.00.1992.
- (3) A ble også dømt til å betale oppreisningserstatning til B med 200 000 kroner.
- (4) A anket til Borgarting lagmannsrett og begjærte også ny behandling av oppreisningskravet.
- (5) Lagretten svarte nei på spørsmålene om A var skyldig etter tiltalen. Borgarting lagmannsrett avsa 12. mars 2018 dom med følgende slutning:
 - "1. A, født 00.00.1986, frifinnes for straffekravet.
 2. A dømmes til å betale oppreisning til B med 75 000 – syttifemtusen – kroner innen to uker etter forkynnelse av dommen."
- (6) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder oppreisningserstatningen. Det er anket over lagmannsrettens bevisvurdering, lovanvendelse og saksbehandling. Det er blant annet anført at lagmannsrettens domsgrunner vedrørende erstatningsvilkårene i skadeserstatningsloven

§ 3-5, jf. § 1-1 og § 1-3, er mangelfulle. Det er vist til at det etter skadeserstatningsloven § 3-5 er et vilkår for å idømme oppreisningserstatning at skadevolder har handlet forsettlig eller grovt uaktsomt. Lagmannsrettens dom inneholder ingen drøftelse av om disse vilkårene er oppfylt. Det er ikke problematisert om A, som mindreårig og psykisk utviklingshemmet, evnet å handle med forsett eller grov uaktsomhet.

(7) B har ved sin bistandsadvokat inngitt tilsvaer, og anfører at lagmannsrettens bevisvurdering og lovanvendelse er riktig. Videre er det vist til at ogsaa utilregnelige kan pålegges erstatningsansvar, jf. Rt-2005-104, og til at lagmannsretten ved utmålingen av erstatningen har lagt betydelig vekt på As utviklingshemning.

(8) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker:

(9) I samsvar med lagrettens kjennelse ble A ved lagmannsrettens dom frifunnet for straff. Lagmannsretten uttalte i denne sammenheng:

"Lagmannsretten bemerker videre at det er uklart om lagretten ved å svare nei på skyldspørsmålet under straffesaken har bygget på at A er strafferettslig utilregnelig etter straffeloven (1902), eller om frifinnelsen bygger på et annet grunnlag. Spørsmålet om lagrettens frifinnelsesgrunnlag har imidlertid ingen betydning ved vurderingen av fornærmedes krav på oppreisningserstatning. Lagmannsretten skal ta selvstendig stilling til dette."

(10) Lagmannsretten har ved dette tatt et riktig utgangspunkt.

(11) A er psykisk utviklingshemmet. Lagmannsretten uttaler blant annet:

"Sakens opplysning særpreges ved at A er psykisk utviklingshemmet, og han har i svært begrenset utstrekning vært i stand til å forklare seg under ankeforhandlingen om hva som faktisk har skjedd mellom ham og fornærmede."

...

As utviklingshemning har vært grundig belyst under ankeforhandlingen, og det er fremlagt en rettspsykiatrisk rapport som viser en IQ på 56. Rapportens innhold er av de rettsoppnevnte sakkyndige utdypet under ankeforhandlingen. Sett i sammenheng med de opplysninger som for øvrig foreligger om A, legger lagmannsretten til grunn som sannsynlig at han ligger rundt området for de personer som etter skadeserstatningsloven § 1-3 skal behandles som 'åndssvake'. Sentralt for denne bestemmelsen er om eller i hvilken utstrekning det vil være rimelig å ilegge ham erstatningsplikt som følge av utviklingshemningen.

Lagmannsretten vil i denne sammenheng ogsaa peke på muligheten for at A kan ha havnet i situasjoner der han på grunn av sin funksjonshemning ikke har evnet å foreta en kvalifisert vurdering av situasjonen."

(12) Skadeserstatningsloven § 1-3 første punktum lyder slik:

"Den som er sinnssyk, åndssvak, bevisstløs eller befinner seg i en lignende forstyrrelse av sinnstilstanden, plikter å erstatte den skade han volder for så vidt det finnes rimelig under hensyn til utvist adferd, økonomisk evne og forholdene ellers."

(13) I og med at A ogsaa var under 18 år da handlingene ble begått, kommer skadeserstatningsloven § 1-1 til anvendelse ved siden av § 1-3. Paragraf 1-1 lyder slik:

"Barn og ungdom under 18 år plikter å erstatte skade som de volder forsettlig eller uaktsomt, for så vidt det finnes rimelig under hensyn til alder, utvikling, utvist adferd, økonomisk evne og forholdene ellers."

- (14) Vilkårene for oppreisningserstatning følger av skadeserstatningslovens § 3-5. Det alternativet som er aktuelt i denne saken, er erstatningsplikt for den som "forsettlig eller grovt aktløst" har "tilføyd krenking eller utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3". Skadeserstatningsloven § 3-3 viser blant annet til straffelovens bestemmelser om voldtekt og om seksuell omgang med mindreårige.
- (15) Det er på det rene at også personer som omfattes av skadeserstatningsloven § 1-1 og § 1-3, kan pålegges å betale oppreisningserstatning etter § 3-5, se HR-2018-1014-A avsnitt 41 til 44. Dette forutsetter likevel at vilkårene i alle bestemmelsene er oppfylt.
- (16) Etter skadeserstatningsloven § 3-5 er det som påpekt et vilkår for erstatningsplikt at det foreligger forsett eller grov uaktsomhet. Paragraf 1-1 krever forsett eller uaktsomhet. Anvendelsen av disse kravene når en person er psykisk utviklingshemmet, reiser særlige spørsmål. For å avgjøre om en psykisk utviklingshemmet person har utvist forsett eller grov uaktsomhet etter § 3-5, må det tas stilling til om personen, til tross for utviklingshemningen, har eller burde hatt kunnskap om faktiske omstendigheter som utgjør grunnlag for å tilkjenne oppreisningserstatning. Det vises i denne sammenheng til drøftelsen i Rt-2005-104 avsnitt 39 til 42 av det lignende spørsmålet om anvendelse av § 3-5 i tilfeller der gjerningspersonen er sinnssyk.
- (17) Lagmannsretten påpeker innledningsvis i sin dom at det må kreves klar sannsynlighetsovervekt for at A har opptrådt forsettlig eller grovt uaktsomt. I dommen uttales deretter, som det fremgår av sitatet ovenfor, at A på grunn av sin utviklingshemning kan ha vanskeligheter med å vurdere faktiske situasjoner. I sin videre drøftelse konsentrerer lagmannsretten seg om det objektive hendelsesforløpet, og går i liten grad inn på As subjektive forhold.
- (18) De uttalelsene om A som finnes i dommen, er egnet til å skape tvil om hva lagmannsretten har lagt til grunn om hans mulighet til å oppfatte de faktiske omstendighetene. Blant annet uttaler retten at "A, som utviklingshemmet på hans funksjonsnivå, i begrenset utstrekning oppfattet og tok inn over seg at han utsatte B for seksuelle overgrep".
- (19) Samlet er det ankeutvalgets syn at lagmannsrettens dom ikke inneholder en tilstrekkelig drøftelse av om A har opptrådt forsettlig eller grovt uaktsomt. Det innebærer at grunnleggende vilkår for å tilkjenne oppreisningserstatning ikke er behandlet på en tilfredsstillende måte.
- (20) Den foreliggende feilen ved lagmannsrettens domsgrunner er etter ankeutvalgets syn til hinder for prøving av As anke til Høyesterett over lagmannsrettens bevisbedømmelse og lovanvendelse. Det gjelder selv om Høyesterett har full kompetanse i saken. Hva A faktisk har oppfattet, er et komplisert bevisspørsmål, som ikke bør avgjøres på grunnlag av middelbar bevisførsel i Høyesterett. Lagmannsrettens dom med hovedforhandling må da oppheves for så vidt gjelder spørsmålet om oppreisningserstatning, jf. tvisteloven § 30-3 andre ledd bokstav c og § 29-21 andre ledd bokstav c. Ankeutvalget viser til Schei m.fl., Tvisteloven Kommentartutgave, 2. utgave, side 1064, og Rt-1980-819.
- (21) Dommen er enstemmig.

SLUTNING :

Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, med hovedforhandling oppheves.

Hilde Indreberg
(sign.)

Magnus Matningsdal
(sign.)

Espen Bergh
(sign.)

Riktig utskrift: